

O vděčnosti

Na úsvitě Ježíš přišel opět do chrámu a všechen lid se k němu shromažďoval. On se posadil a učil je. Tu k němu zákoníci a farizeové přivedou ženu, přistiženou při cizoložství; postavili ji doprostřed a řeknou mu: "Mistře, tato žena byla přistižena při činu jako cizoložnice. V zákoně nám Mojžíš přikázal takové kamenovat. Co říkáš ty?" Tou otázkou ho zkoušeli, aby ho mohli obžalovat. Ježíš se sklonil a psal prstem po zemi. Když však na něj nepřestávali naléhat, zvedl se a řekl: "Kdo z vás je bez hříchu, první hod' na ni kamenem!" A opět se sklonil a psal po zemi. Když to uslyšeli, zahanbeni ve svém svědomí vytráceli se jeden po druhém, starší nejprve, až tam zůstal sám s tou ženou, která stála před ním.⁰ Ježíš se zvedl a řekl jí: "Ženo, kde jsou ti, kdo na tebe žalovali? Nikdo tě neodsoudil?" Ona řekla: "Nikdo, Pane." Ježíš jí řekl: "Ani já tě neodsuzuji. Jdi a už nehřeš!" (J 8,2-11)

Dnešní neděle je nedělí díkčinění. V tento den do kostela lidé přinášeli vzorky sklizně: obilí, ovoce, brambory, zeleninu, květiny. Podle církevního roku je jedna neděle v roce určena k tomu, aby se v ní děkovalo víc než jindy. A je dobře, že nám to tradice připomíná, že nás zve k vděčnosti v dobách krize, kdy si člověk zřetelněji uvědomuje nesamozřejmost i těch nejobyčejnějších věcí. A nejen to, zve nás k vděčnosti i v dobách nadbytku, kdy se zdá, že všechno co máme a dostáváme, tu prostě je pro nás a divně by bylo, kdybychom to neměli a nedostávali.

Pojďme si tu vděčnost připomenout dvěma texty, které se k ní – každý trochu jinak – vztahují.

Tím prvním je Desatero. Tentokrát však nikoliv jako základní dokument křesťanské etiky, který celá dvě tisíciletí formoval naši civilizaci, ani jako soubor pouček, které se každé dítě učilo zpaměti. Dnes čtíme Desatero jako smlouvu. Desatero totiž skutečně je smlouva sepsaná podle vzoru vazalských smluv, které Izrael znal z profánního života. Lenní pán zaručuje vazalovi pomoc a ochranu, vazal se naopak zavazuje být pánovi věrný, což se projevuje zachováváním smluvených pravidel jednání. Hospodin uzavřel s Izraelem, svým „vazalem“, podobnou smlouvu: přikázání Desatera zpečetíují vzájemný vztah a jejich dodržování je povinné, dané smlouvou.

Hospodin dal svobodu a lid dá poslušnost. Ono to vypadá jako něco za něco, ale Hospodinova smlouva z Izraelem není žádný obchod. Je to vztah, ve kterém má panovat symetrie – obě strany vědí, co je jejich povinností. A je za tím i moudré rozpoznání: aby něco fungovalo, musí to fungovat oboustranně, vyváženě. Když jeden stále dává a ten druhý by stále jenom bral a bral... je z toho jakási podivná hořkost a takový vztah zpravidla nemá příliš slibnou budoucnost. Takovéto ujasnění si pravidel je jistě potřebná věc. Všichni víme, jak smutné je, když svoboda a zodpovědnost nejdou tuku v ruce. Když je svoboda vykládána jako právo dělat si, co se mi zlíbí, a jak se mi to zlíbí, a zodpovědnost žádná, pak není šance na spravedlivou společnost.

Ale jak je to s tou vděčností? Lid byl za dar svobody vděčný. Nebo přesněji – měl být vděčný. A z této vděčnosti měla vyrůstat i radost a svobodné rozhodnutí řídit se přikázáními. Jenomže lid nedostal na vybranou. Vděčnost se vtělila do přikázání. Stala se vynucenou povinností. Místo „buď vděčný, že můžeš“ přišlo „musíš“. Už proroci si všimli, že je něco špatně. Že to lid nějak nepochopil a nepřijal za své. Všimli si, že pravá vděčnost nemůže vyrůst tam, kde člověk nemá možnost sám se pro něco rozhodnout. A začali mluvit o smlouvě vepsané do srdcí, protože srdce člověka je místem, kde se rodí vděčnost a odkud vychází dobré i zlé. To však nebylo poslední slovo.

V evangeliích je to jinak. V evangeliích takovou pěknou smluvní symetrii nenajdeme. Je v nich ale mnoho příběhů, kde Ježíš přichází za zjevnými hříšníky a hříšnicemi (proto to dnešní čtení), odpouští jim a my čtenáři/posluchači se nedozvíme, jak ty příběhy končí. V tom dnešním je jen výzva nebo spíš vlídné propuštění: „**Jdi a už nehřeš.**“ Co tehdy udělala omilostněná žena hříšnice? Šla domů a všude vyprávěla, jak o vlasek unikla jistě smrti? Byla vděčná za to, že se jí Kristus zastal a vrátil jí tak lidskou důstojnost, kterou v očích svých souvěrců dávno ztratila? Nevíme. Žádný seznam toho, co od této chvíle musí dodržovat, do ruky nedostala. Ale dostala prostor k tomu, aby se sama mohla rozhodnout, co teď udělá. Jak na tuto nečekanou milost odpoví. Ježíš se jenom podíval laskavými očima a širokým srdcem, které nepočítá viny. Nikoho z nich neusvědčoval a nikomu je nepředhazoval. A to je vše.

A já jsem přesvědčen, že právě takto se rodí **pravá vděčnost**. A že právě takto se vděčnost stává závazkem. Nikoliv povinným, ale mým osobním, dobrovolným závazkem, který mi nikdo neuložil ani nenařídil. Teď je to na mě. Už neplatí „Musím, protože se to ode mne očekává. Musím, protože taková je společenská konvence.“ Chci odpouštět, protože jsem vděčný, že mi bylo odpuštěno. Chci dělat

něco smysluplného, protože jsem Pánu Bohu vděčný za dar života. Chci se učit mít rád své bližní, protože jsem vděčný za společenství lidí, se kterými jsem se setkal – za rodinu, za sbor, ale i za bezdomovce u Anděla a rómské děti v azylových domech a mnoho, mnoho dalších. Mluvil jsem teď v první osobě proto, že na tomto místě nelze použít kolektivní „my“ a už vůbec ne „vy“. Každý člověk musí svou odpověď na setkání s Boží milostí formulovat sám za sebe. Nemůže mu to přikázat ani církev, ani farář to a nemohou to za něj ani udělat. Vždy to bude osobní odpověď každého z nás.

Tento typ vděčnosti se často stává předmětem nedorozumění. V rozhovorech s lidmi mimo církev se nakonec vždycky dostaneme k otázce „Co křesťan musí?“ Odpověď na tuto otázku je jednoduchá, ale zároveň velmi obtížně pochopitelná pro ty, kdo takovou vděčnost neznají. **Nic nemusíme.** My můžeme všechno, ale spoustu věcí děláme nebo neděláme, protože jsme se tak svobodně a dobrovolně rozhodli. Je to „břemeno, které netíží.“ A to se špatně vysvětluje.

O tom se přesvědčil už apoštol Pavel, když musel obhajovat a vysvětlovat svou poněkud krkolomnou tezi, že pro ty, kdo jsou v Kristu, už Zákon neplatí, ale platí všechny etické normy, které ze zákona vyplývají. On to Pavel myslel dobře, ale logické to moc není. Mnozí si to vyložili po svém a (celkem logicky) tvrdili, že je-li v Kristu darována milost, je všechno prominuto, a není už nadále potřeba proti hříchu žádným záměrným způsobem bojovat. A tak se Pavel opět vrací o krok zpět k onomu po mém soudu nešťastnému starozákonnímu modelu, kdy po zvěstování milosti opět následuje povinný závazek. Říká se tomu teologie indikativů a imperativů.

Jiný příklad velmi svérázného výkladu najdeme u Pavlových žáků v prvním listu Timoteovi: „Cílem našeho vyučování je láska z čistého srdce, z dobrého svědomí a z upřímné víry. Od toho se někteří odchýlili a dali se na prázdné řeči. Chtějí být učiteli zákona a nechápou ani svá vlastní slova ani podstatu toho, o čem s takovou jistotou mluví.“ Až sem je to v pořádku, pak ale autor listu pokračuje dost zvláště: „Víme, že zákon je dobrý, když ho někdo užívá správně a je si vědom, že zákon není určen pro spravedlivého, nýbrž pro lidi zlé a neposlušné, bezbožné a hříšníky, pro lidi bohaprázdné a světské, pro ty, kdo vztáhnou ruku proti otci a matce, pro vrahy, smilníky, zvrhlíky, únosce, lháře, křivopřísežníky, a co se ještě přičí zdravému učení podle evangelia. (1 Tm 1,5-11) To už je pořádný úkrok jiným směrem. Ježíšovo evangelium milosti se najednou stává vlastnictvím těch spravedlivých a pro hříšníky je tu tvrdá ruka zákona. Žádná milost a žádný prostor pro vděčnost.

Co je naším úkolem? Podle starozákonního vzoru trvat na tom, že k svobodě patří i odpovědnost a snažit se tuto odpovědnost vyžadovat? Nebo podle Pavlova vzoru neúnavně vysvětlovat, že milost v Kristu neznamená, že si můžeme dělat, cokoli chceme? Nebo s Pavlovými žáky jednoduše prohlásit, že spravedliví si s ničím takovým hlavu lámat nemusí, jich se to vlastně netýká, protože etické normy a zákony jsou tu jen pro ty bohaprázdné a světské?

Nejsme církví starozákonní, nejsme církví Pavlovou a doufám, že nejsme ani církví Pavlových žáků. Jsme církví Kristovou – naším příkladem je Kristus a jeho milost hříšníkům, která nikoho nenutí, ale tiše a trpělivě čeká na naši odpověď. Pokud jsme v setkání s Kristem tuto milost poznali a jsme za ni vděční, máme k této milosti zvat i ostatní. Amen.